

16. Шаповал М. Гетьманщина і Директорія: Уривки із споминів // Вітчизна. – 1995. – № 11/12. – С. 131–141.
17. Скоропадський П. Спогади: Кінець 1917–грудень 1918. – К.; Філадельфія, 1995. – 493 с.
18. Кетрос Д. Так творилось українське військо (1917–1919). – Лондон, 1958. – 64 с.
19. Так творилось українське військо: 10 спогадів учасників Визвольної війни 1917–1920-х років. – Київ; Вінниця, 2008. – 200 с.

Антонишин А.П. ПОДОЛЬЕ В ПЕРИОД УКРАИНСКОЙ ДЕРЖАВЫ 1918 ГОДА: (ИСТОЧНИКИ ИССЛЕДОВАНИЯ)

В статье рассматриваются источники исследования Подолья в период Украинской державы 1918 года. Анализируются основные опубликованные документы и архивные материалы, посвященные данной проблеме.

Antonyshyn A.P. PODILLYA DURING THE UKRAINIAN STATE IN 1918 (SOURCES OF THE STUDY).

The article considers the sources of the study period in Podolia Ukrainian state in 1918. Analyzes the major published documents and archival materials on this issue.

УДК94(477) «1920/1930»

В.І. Петренко

«ЕКСПЕРТНЕ» ОПОДАТКУВАННЯ ПОДІЛЬСЬКОГО СЕЛЯНСТВА У 1928-1933 РР.

У статті аналізується роль «експертного» індивідуального оподаткування селянства – важливої складової технології руйнації одноосібного способу ведення сільського господарства в системі фіскальної політики більшовицької влади в Україні у 1928-1933 рр.

Ключові слова: селянство, індивідуальний податок, більшовицька влада, фіскальна політика, продовольча криза, куркульство, репресії, «експертники», колективізація, голод.

Повернення більшовицького керівництва до політики «воєнного комунізму» спричинило з 1928 р. нову хвилю експропріації селянської власності, яка закінчилася в ході примусової колективізації Голодомором. Цим трагічним подіям в Україні, зокрема на Поділлі, присвятили свої праці видатні історики І.Шульга, с. Кульчицький, В. Марочко, В. Даниленко, Р. Пиріг, В. Васильєв та ін. Стосовно фіскальної політики більшовицької влади в українському селі у період репресій – наукових праць обмаль. Про фінансові визискування селянства обмовляється у колективних фундаментальних виданнях «Голод 1932-1933 років в Україні: причини та наслідки» [1], «Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ-ХХ ст. Історичні нариси» [2]. На важливість «експертного» податку вказують у своїх працях І. Рибак, А. Матвеев «Трагічний перелом: колективізація і розкуркулення на Поділлі та Південно-Східній Волині» [3] та С. Міняйло «Податкова політика влади в українському селі в умовах формування та утвердження радгоспно-колгоспної системи (1930-1939 рр.)» [4].

Проте в історіографії відсутнє комплексне дослідження проблеми. Автор статті ставить за мету проаналізувати роль «експертного» оподаткування в системі фіскальної політики більшовицької влади.

Незважаючи на посилення зубожіння селянства наприкінці 1920-х років, експропріація їхньої власності продовжувалася. Окрім сільськогосподарського податку, самооподаткування та ін. ще одним видом визисків з одноосібного селянства стало «експертне» індивідуальне оподаткування. Таку назву отримало, насамперед, тому, що здійснювалось групами місцевих «експертів».

Впроваджувався індивідуальний порядок оподаткування згідно травневої 1928 р. постанови РНК СРСР «Про недоліки в обкладанні селян сільгосподатком». Зокрема, в постанові йшлося: «РНК СРСР, при затвердженні закону про сільгосподаток на 1928/29 р., загальну суму було збільшено на 90 млн. крб. у порівнянні з 1927/28 р. Головне завдання відтепер полягає у тому, щоб поряд із звільненням від податку 35% бідняцьких господарств, згідно ювілейної сесії ЦВК СРСР, здійснити перехід на прогресивно-подохідне обкладання, тобто більшу вагу податку перекласти на заможні й куркульські господарства» [3, с. 26].

Наукові записки

Більш акцентоване роз'яснення суті експертного податку зробив ЦК КП(б)У в циркулярі з грифом «Таємно» від 16 серпня 1928 р. У ньому наголошувалося: «Однією з особливостей єдиного сільгосподатку поточного року є так зване експертне індивідуальне оподаткування. Воно ставить завдання забрати частину грошових нагромаджень у куркульських господарств і використати їх в інтересах соціалістичного сектору. Запровадження цього заходу повинно обмежити ріст капіталістичних елементів, сприяти продовженню наступу на куркуля» [5, арк. 105].

Обмеження, а згодом знищення капіталістичного сектору на селі, а отже одноосібного виробника сільгосппродукції, який значно переважав у даний час колгоспну форму господарювання – такою була вимога зазначеного циркуляра ЦК КП(б)У. Розпочалась масова ліквідація капіталістичного сектору, тобто розкуркулення селян, саме так звалим «експертним» оподаткуванням.

Союзником більшовиків у вирішенні цього завдання, окрім сільського активу, повинна була стати сільська біднота. З цією метою протягом десятиріччя здійснювалася політика класового розшарування села. Визначення селянства за класовою ознакою містилося у постанові ЦВК і РНК СРСР від 21 жовтня 1927 р. «Про додаткові пільги селянству по єдиному сільгосподатку», де зазначалося: «Доручити Наркомату фінансів СРСР своєчасно подати проект змін статуту про єдиний сільгосподаток, які б забезпечили звільнення в 1928/29 році від сільгосподатку 35% маломісних селянських господарств...» [6, арт. 617].

Ось ці 35% (у більшості районах Поділля вказаний відсоток був вищим) сільської бідноти, звільнені від оподаткування, невдовзі отримали від держави, як певне заохочення, ще і 25% хліба для власного споживання, який вони допомагали владі відбирати в односельців у ході хлібозаготівельних реквізицій. 13 лютого 1928 р. місцевим парторганізаціям надійшла директива політбюро ЦК ВКП(б) з грифом «Таємно. Не для преси», у ній акцентувалося, що з метою заохочення в хлібозаготівельній справі бідноти слід надати їм «з конфіскованих лишків» 25% зерна [7, арк. 121-123].

Таким чином, наприкінці 1927–поч. 1928 рр. більшовицька влада підготувалася до майбутніх класових боїв на селі, заручившись підтримкою сільських люмпенів. Особливо ганебну роль вони відіграли в січні-березні 1930 р., коли отримали наказ про «ліквідацію куркуля як класу» [8, арк. 150-153]. «Куркульського» майна їм також дістанеться по 25% з кожного розкуркуленого господарства [9, арк. 2].

А впродовж 1928–1929 рр. усі зусилля влади спрямовувалися на «викачку коштів» у селян різноманітними заходами й особлива роль при цьому відводилася «експертному» оподаткуванню. У директивах з м. Харкова наголошувалося: «Директивами центру поставлено завдання цілком охопити індивідуальним оподаткуванням куркулів села. Якнайширше притягнути до активної участі всі партійні, комсомольські організації, бідноту, наймитів..., щоб оподаткування вилилось в масову політичну кампанію...» [10, арк. 135].

Сільські «експерти», заохочені зверху і зацікавлені матеріально, систематично нарощували кількісні дані. Якщо, наприклад, у Тульчинському окрузі впродовж 1928/29 господарського року було обкладено індивідуальним «експертним» податком 948 «заможних» господарств, то в наступному році — 2470 господарств. Одночасно відбувався і процес звільнення біднішого селянства від оподаткування, відсоток якого становив від 31% до 47% [11, арк. 107].

Документи свідчать, що відсоток звільнених від оподаткування селянських господарств у Тульчинському окрузі зріс (у середньому) до 42% [11, арк. 107], відповідно і тягар податків, які змушена була виконувати інша частина селянства, нестримно збільшувався. Враховуючи ще й те, що планові завдання постійно зростали, на заможніше і середнє селянство очікувало неминуче розорення.

Але саме цього і добивався тоталітарний режим, тільки таким чином можна було остаточно зруйнувати виробництво сільського «дрібного буржуа», а втративши власність, він покірніше піде в колективні господарства.

Тому влада заохочувала до збільшення кількості «експертників»: якщо в липні 1929 р. директива Вінницького окружного КП(б)У вимагала від районних партійних організацій привести число індивідуально обкладених експертних господарств до 2% [12, арк. 236], то наприкінці цього ж року колегія Наркомату Робітничо-селянської інспекції в циркулярі

.....
окружкомам КП(б)У України наполягала, щобцим податком було охоплено 2,8% господарств [10, арк. 141].

З початком насильницької колективізації грабіж в українському селі став взагалі неконтрольованим. Цьому сприяла й березнева 1928 р. постанова ВЦВК «Про права незаможного селянства на майно, яке перейшло до нього порядком розкуркулення». У ній йшлося, що все майно, крім землі, є власністю КНС, які можуть експлуатувати, продавати його, з тим, щоб прибутки і вторговані гроші йшли на зміцнення матеріальної бази колективізації селянства [13, арт. 62].

Місцеві партійні керівники, сільські активісти, віднісши і одноосібників-середняків до «експертників»-підкуркульників (визначення «куркуль», у зв'язку з масовістю експропрійованих, не підходило), на власний розсуд чинили розправу. Наприклад, у листі секретаря Тульчинського райпарткому Гурського в парткружком йшлося: «У с. Гута було три експертника, післяприїзду в село уповноваженого РВК дооподатковано в експертному порядку ще 20 господарств, для стягнення податку впродовж доби. Після відїзду із села уповноваженого, зібралася біднота в кількості 50 чоловік, вони забрали у дооподаткованих все майно — аж до ложок і тарілок... Під час конфіскації майна, у Майбороди Сави відібрали 180 крб., 2,5 фунти сахару, 8 фунтів масла, в інших селян 18 фунтів сала, яке на місці з'їли. Із цих 20 осіб Райподаткомісією трьох звільнено зовсім від експерту, окремих зменшили... Крім того в селі Михайлівці без санкції РВК в експертника Підлужняка сільрадою забрано: 12 пудівзбіжжя, 2 коней, сіялка, доски, культиватор, плуг, сани, комод, упряж, столик...» [14, арк. 29].

Переважна більшість несправедливо обкладених експертників, як підтверджує вказаний документ, були приречені на конфіскацію майна і розпродаж господарств, вони не в змозі були сплатити великі суми експертного податку, тим більше протягом доби. А грошові суми дійсно були астрономічні, якщо у того ж Майбороди Сави єдиний сільгосподаток складав 23крб., то експертний — 648 крб. У його односельця Гаврилюка Григора сільгосподаток складав 14,5 крб, експертний — 401 крб. [14, арк. 29]. Незначний розмір сільгосподатку для вказаних господарств свідчить і про те, що «експертному» оподаткуванню були піддані також незаможні одноосібники.

Такий розвиток подій задовольняв більшовицьке керівництво України: розкуркуливши за кілька місяців 1929р. 33 тис.господарств, с.Косіор урочисто заявив: «Ми хлібозаготівлі закінчили фактично за три місяці» [2, с. 360].

Для місцевих «експертів» влада надіслала інструкцію «Характерні моменти по виявленню куркульських господарств для оподаткування в індивідуальному порядку», у ній вказувалися ознаки таких господарств. До них належали: збільшення прибутку, нехліборобські заробітки, заняття торгівлею, використання найманої праці, оренда землі, ведення кустарного промислу, фіктивний розподіл господарств; слід було також обкладати податком хліборобів – служителів релігії, а також позбавлених виборчих прав [11, арк. 102, 102 зв.].

У вересневому 1929 р. циркулярі Могилів-Подільського окрпарткомітету давались вказівки як діяти з «експертниками» - визивати кожен день в сільську раду і добитися повної виплати податку [15, арк. 189].

Аналіз документальних джерел свідчить, що «експертним» податком можна було обкласти кожне більш-менш рентабельне господарство; виконати такий податок, у зв'язку з його непомірною величиною, було неможливо, що призводило до конфіскації майна, розорення і зубожіння селян-одноосібників; з кожним днем бажання продуктивно працювати втрачалось, причиною цього були як страх віднесення до «куркулів», так і розуміння, що влада відбере всі лишки.

З метою збільшення кількості «експертних» господарств окружні партійні комітети отримали вказівку визначати невеликий розмір прибутку селянського господарства. Так, у матеріалах Тульчинського окружного парткомітету за квітень 1929 р. зазначалося, що ознакою, яка визначає куркульське господарство, повинен слугувати розмір загального прибутку господарства в 500 крб. і більше. Проте дозволялося індивідуальне оподаткування куркульських господарств з річним прибутком 400–300 крб., при умові наявності у цих господарствах інших ознак, які вказували на їхню заможність. [16, арк. 99].

Якщо взяти до уваги, що для більшості українських селянських господарств у 1928–1929 рр. прибуток становив 500–600 крб. [11, арк. 105; 17, арк. 71, 72], стає очевидним те, що

.....
більшовицька влада могла притягнути до «експертного» оподаткування майже кожне селянське господарство.

Події у селах Тульчинської округи (у сільському господарстві якої були задіяні 93,88% населення округи) [11, арк. 1], підтверджують також, що між гілками влади не було єдиного підходу стосовно цього оподаткування. Так, наприклад, в Ольгопільському районі Тульчинський окрвиконком запланував 151 господарство, сільські облікові комісії (СОК) виявили 90, а райвиконкоми затвердили лише 70 господарств.

Навпаки, у Ладижинському районі РВК затвердив більшу кількість господарств — 140, ОВК запланував 121 господарство, а СОК виявили тільки 110 [11, арк. 103]. На місцях усе залежало від людського чинника: районних партійних керівників, які очолювали комісії з визначення «експертників», ставлення сільських активістів та членів облікових комісій до цієї акції та до конкретної селянської родини, можливостей селян відкупитися від «експертного» податку тощо.

Але головною причиною розходження показників була невизначеність, кого ж саме оподатковувати індивідуально? Піддати даному виду оподаткування можна було більше 60% господарств, практично всіх, окрім звільненої від оподаткування бідноти. Невизначеність підтверджують і події у с. Рудницьке Піщанського району, де сільрада та актив села запланували до оподаткування 4 господарства, а сільська облікова комісія склала акт про відсутність куркульських господарств у селі, які могли б індивідуально оподатковуватись [11, арк. 102 зв.].

Розподіл господарств оподаткованих індивідуально за розміром прибутку в Тульчинському окрузі на 1929/30 господарський рік свідчить, що «експертним» податком обклали не тільки заможніших селян, кількість яких стрімко зменшувалася і становила всього 7,3%, але й господарства середняків (найбільша кількість оподаткованих господарств з розміром прибутку 500 крб. становила 30%) та частково господарства бідноти. Вражає і той фактор, що сума оподаткування зросла лише за один рік майже вдвічі, на 87% [11, арк. 105], такий «прогрес» неминуче мав призвести до економічної кризи в українському селі.

Отже, цілою низкою постанов та їх реалізацією більшовицька влада стрімко наближала селянство України до повного зубожіння та економічної катастрофи; прибуток селянських господарств невпинно зменшувався, а ціни на товари, особливо промислові, лише зростали, наприклад, тільки одна пара шкіряних чобіт коштувала у цей час 150 крб., а за пуд зерна під час хлібозаготівлі селянину платили всього 90 коп. [18, арк. 101].

Характерно, що найчастіше приводом для розорення владою одноосібних селянських господарств ще до початку суцільної колективізації слугувала заборона «брати участь у торгівлі» [11, арк. 104], але ж для того, щоб сплатити непомірні податки, селяни змушені були продавати якусь частку своєї продукції або майна. Обурює і той факт, що цим податком обкладались навіть господарства, які не мали худоби або мали лише одну корову, тобто належали до біднішого селянства.

Таким чином, проаналізувавши «експертне» індивідуальне оподаткування селянства за 1928–1929 рр. (до початку колективізації), можна стверджувати: по-перше, запроваджений цей вид оподаткування навесні 1928 р. у зв'язку із звільненням сільської бідноти від сільгосподатку, що посилювало класове протистояння на селі; по-друге, причиною для «експертного» оподаткування слугувало: участь селян у ринковому обміні, використання найманої праці, незначний розмір прибутку тощо; по-третє, грошові суми цього податку значно перевищували суми сільгосподатку, а неможливість їхньої оплати призводила до розорення господарств, пограбування майна як державою, так і збіднілими односельчанами; по-четверте, реалізацією податку держава отримала значні кошти на індустріалізацію і збіднілих селян для вступу в колгоспи; по-п'яте, зубожіння більшості селянства, зокрема подільського, стрімко наростало, що призвело до масового голоду.

Репресії проти «експертників» значно посилювалися з початком суцільної колективізації. П'ятого лютого 1930 р. політбюро ЦК ВКП(б) у постанові «Про сільгосподаток на 1930/31 р.», констатувало: «Притягнути до індивідуального оподаткування всі куркульські господарства, відмінивши в існуючому законодавстві визначення «багатих куркулів». Загальну кількість господарств, які підлягають даному оподаткуванню, визначити у 3%.» [19, с. 69].

Незважаючи на те, що вже десятки тисяч селянських господарств було розорено, влада ставила завдання визначити ще 3% «куркульських» господарств для «експертного» індивідуального оподаткування.

Офіційна позиція з цього питання відкрито проголошувалася на сторінках партійної преси. Так, газета «Пролетарська правда» у номері від 22 січня 1930 р. стверджувала, що «знищення соціальної бази українського націоналізму – індивідуальних селянських господарств – є одним із основних завдань колективізації в Україні» [20, с. 1].

Усі націоналістичні «куркульські», індивідуально оподатковані господарства потрапили ще й до п'ятивідсоткової хвилі розкуркулення (лютий-березень 1930 р.) [19, с. 70-77]. Але на цьому більшовики не зупинилися, нищення селян-одноосібників, а з 1931 р. – селян-колгоспників тривало впродовж 1930-х років.

15 лютого 1931 р. до Наркомфіну УСРР надійшов циркуляр Наркомфіну СРСР з вимогою: «У зв'язку з явно недостатнім виявленням кількості куркульських господарств, Уряд ССРСР постанові від 23 грудня 1930 р. запропонував урядам союзних республік зобов'язати місцеві ради та виконкоми прийняти міри по виявленню всіх куркульських господарств і оподаткувати їх с/г податком в індивідуальному порядку, з тим, щоб закінчити визискування податку з куркульських господарств не пізніше 15 січня 1931 р. Невиконання ставить нас перед необхідністю притягнення винних до відповідальності» [21, с. 89, 90].

Уряд України ще більше загострив ситуацію, він запропонував керівництву на місцях виявляти «куркулів» у колгоспах. У лютневій 1931 р. постанові РНК УСРР йшлося про негайне виключення куркулів з колгоспів і оподаткування їх в індивідуальному порядку [22, арк. 49, 50].

Як засвідчує ця постанова, більшовики нищили не лише одноосібників, пошук ворога-«куркуля» відбувався і в колгоспах, а отже кожна українська селянська родина могла бути піддана репресіям, що і відбувалося в Україні – йшла багаторічна війна з усім українським селянством.

У роки Голодомору селян продовжували виключати з колгоспів та оподатковувати як «експертників» з подальшим розкуркуленням і виселенням. Так, в селах Джурицького району Вінницької області з колгоспів виключили бідняків, відбираючи у селян останні продукти. Такі ж події відбувалися і в Городецькому районі (тепер Хмельницька обл.), де в районну прокуратуру кожен день протягом червня–липня 1932 р. надходило від 150 до 200 скарг селян, вигнаних з колгоспів та віднесених до «експертників» [23, арк. 82, 119].

Масовими були і знущання над селянами в ході фіскальних та продовольчих ревізій, зокрема, в червні 1932 р. у селі Хоменки Шаргородського району голова сільради разом з райуповноваженим, відібравши все майно у сім'ї бідняка Чайковського, протримали останнього в погребі дві доби. Були спроби звалтувати дружину Чайковського, його самого кожен день катували, «тримаючи в одній руці наган, а другою рукою наносячи побої» [23, арк. 82].

Подібна ситуація склалася і в селах Липовецького району, де місцева влада зараховувала господарства до «експертних» і розкуркулювала [24, арк. 144].

Отже, індивідуальне «експертне» оподаткування українського селянства, що масово використовувалося більшовицькою владою впродовж 1928–1933 рр., слугувало для неї як методом фіскальної політики, так і механізмом остаточного розорення селянських господарств одноосібників і колгоспників. У період примусової колективізації та «ліквідації куркуля як класу» «експертне» оподаткування ще більше посилювало наростання голодного мору в Україні.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Голод 1932-1933 років в Україні: причини та наслідки. – К.: Наукова думка, 2003. – 888 с.
2. Політичний терор і тероризм в Україні. XIX-XX ст. Історичні нариси. – К.: Наукова думка, 2002. – 952 с. Рибак І., Матвеев А. Трагічний перелом: колективізація і розкуркулення на Поділлі та Південно-Східній Волині. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001. – 140 с.
4. Міняйло С. Податкова політика радянської влади в українському селі в умовах формування та утвердження радгоспно-колгоспної системи (1930-1939 рр.).
5. Державний архів Вінницької області (ДАВО). - Ф.П.-33. - Оп.1.- Спр. 677.6. Збірник законів та наказів Робітничо-Селянського Уряду СРСР. - М., 1927. 7. ДАВО. - Ф. П-29. - Оп. 1. - Спр. 378.8. ДАВО. -

Наукові записки

- Ф.П-29. – Оп.1. - Спр. 577. 9. ДАВО. – Ф.П-29. – Оп.1. - Спр. 471. 10. ДАВО. – Ф.П-29. – Оп.1. - Спр. 470.11. ДАВО. - Ф. П.–33. - Оп. 1. - Спр. 906.
12. ДАВО. - Ф. П.–29. - Оп. 1. - Спр. 475. 13. Збірник законів та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України. - Харків, 1928. 14. ДАВО. – Ф.П-33. – Оп.1. - Спр. 1014.
15. ДАВО. - Ф. П.–31. - Оп. 1. - Спр. 489. 16. ДАВО. - Ф. П-33. - Оп. 1. - Спр. 798. 17. ДАВО. – Ф.Р-236. - Оп.2. - Спр. 274. 18. ДАВО. - Ф. П–40. - Оп. 1. - Спр. 182.
19. Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение. 1930–1940: В 2 кн. Кн.1. / Отв. ред. Н. Покровский. - М., 2005.20. Пролетарська правда. - Харків, 1930. - № 5.
21. Трагедия Советской деревни: Коллективизация и раскулачивание. 1927–1939. Документы и материалы. В 5-ти т. Т. 3. / Отв. ред. Л. Денисова. - М., 2001. 22. ДАВО. - Ф. П–43. - Оп. 1. - Спр. 216. 23. ДАВО. - Ф. П–136. - Оп. 3. - Спр. 61. 24. ДАВО. - Ф. П–136. - Оп. 3. - Спр. 21.

Петренко В.І. «ЭКСПЕРТНОЕ» НАЛОГООБЛОЖЕНИЕ ПОДОЛЬСКОГО КРЕСТЬЯНСТВА В 1928-1933 ГГ.

В статье анализируется роль «экспертного» индивидуального обложения крестьянства – важной составляющей технологий разрушения единоличного способа ведения сельского хозяйства в системе фискальной политики большевистской власти в Украине в 1928-1933 гг.

Ключевые слова: крестьянство, индивидуальный налог, большевистская власть, фискальная политика, продовольственный кризис, кулачество, репрессии, «экспертники», коллективизация, голод.

Petrenko V.I.»EXPERT» TAXATION of PODOLSK PEASANTRY In 1928-1933 PP.

The article examines the role of «expert», individual taxation of the peasantry as an important component of the sole method of destruction technologies of rural economy in financial policy of the Bolshevik power in Ukraine in 1928-1933s.

Keywords: peasantry, individual taxation, the Bolshevik government, financial policy, food crisis, the kulaks, repressions, «inspectors», collectivization, famine.

УДК334.735: 94 (477) «19»

В.П. Рекрут

ПОЛІТИЧНІ РЕПРЕСІЇ ПРОТИ КЕРІВНИЦТВА ТОРГОВЕЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ВІННИЧЧИНИ В КОНТЕКСТІ ПРОВАЛУ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ВКП(Б) У 1936-1938 РР.

Висвітлюються проблеми економічної політики ВКП(б) як причини щодо запровадження політичних репресій проти керівництва торговельних організацій Вінницької області в 1936-1938 роках.

Ключові слова: економічна політика ВКП(б), продовольчі труднощі, торговельні організації, політичні репресії.

У вітчизняній історичній науці висвітленню терору більшовицької влади і застосуванню політичних репресій у 30-х роках ХХ ст. в Україні надається величезне значення. Однак застосування політичних репресій проти керівників торговельних організацій в Україні ще маловивчене і потребує детального дослідження.

Ідеологія політичного терору, механізми його реалізації докладно висвітлені у колективній монографії «Політичний терор і тероризм в Україні» [1], регіональних дослідженнях з науково-документальної серії «Реабілітовані історією» [2] і знайшли своє продовження в глибоких наукових розвідках О. Бажана, В. Васильєва, Р. Подкура [3] та інших. Всі вище названі автори, значною мірою, викривають злочинну діяльність сталінського тоталітарного режиму та висвітлюють маловідомі сторінки з історії радянської держави 1917-1991 років.

У наукових і красномовних працях, що стосуються Вінниччини, дослідники В. Васильєв, В. Воловик, А. Давидюк, К. Завальнюк, С. Калитко, П. Кравченко, І. Мазило, О. Лошицький, А. Малигін, П. Павлович, І. Паламар, В. Петренко, Р. Подкур та ін. зібрали величезний масив фактичного матеріалу, зуміли розкрити механізми застосування репресій, назвали прізвища